

TERMÉSZETBARÁT

Kolozsvár,

Majus 4-én 1848.

Harmadik év.

TARTALOM: Azon vadon termő növények, melyek az embereknek tápszerűül szolgálhatnak II. — A gyümölcsfák néhány ártalmas ellenségei. — Felszólítás a két magyar hon minden mérnökei, és építészei, és számtanáraihoz. — Javaslat a programra nézve. — Hivatalos tudósítás a közoktatási és cultus ministertől I. II. III. IV. —

Azon vadon termő növények, melyek az embereknek tápszerűül szolgálhatnak.

II.

A harangviráguak, campanulaceák közül a következők szolgálhatnának táplálékkul: a raponcz és füzött harangvirág (*Campanula Rapunculus* és *rapunculoides*), melyek húsos gyökerei jók megenni. A barackzevelű és villás harangvirágot (*C. persicifolia* és *Trachelium*) is lehet konyhai veteménynek használni. A henyé harangvirág (*C. Speculum*) pedig saláta gyanánt szolgálhatna.

Az erdei ráponcz (*Phyteuma spicatum*) hosszú kerek gyökérrel bír, melyeket éppen úgy lehetne használni, mint a harangvirág gyökereit.

Borágófélék. A kerti borágót vagy ugor-kaszagu-, báránnyelvűfü (*Borago officinalis*) leveleit némely országokban rendes eledelképpen használják.

A tüdőfü vagy pettegetett gálna (*Pulmonaria officinalis*) nevet viselő növény nyel északon, mint közönséges konyhai veteménynyel élnek.

A fekete nadálytő (*Symphytum officinale*) hegyeit némely országokban megeszik.

A mezei átraczel (*Anchusa officinalis*) leveleit az északi lakók tavasszal bégyűjtik s továbbbi konyhai használatra elszokták rakni.

A henyé magiszákot (*Asperugo procumbens*) az orosz parasztok rendes zöldségnek használják.

Csucsorfélék, Solaneák. Itt legelőbb is

a fekete csucsor vagy ebszölő (*Solanum migrum*) tűnik előnkbe. Ezt nálunk mindenki haszontalan burján gyanánt tekinti, s a kertekből és beültetett helyekről, hol gyakran nagy mennyiségben fordul elé, irtó háborúval pusztítják; holott mint használható növényt éppen természeti kellené. Ez ugyanazon nemhez tartozik, melyhez a pityóka és egyáltalában ártalmatlan. Bourbon és Isle de France szigeteken *crède*, az Antillákon pedig *Laman* nevezet alatt használják. Számos creolok, kik Frankhonba mennek, itt éppen úgy megeszik, mint otthon a nélkül, hogy legkevesebbet is ártana. Azt sem hagyhatjuk érintetlenül, hogy a pityókaszár hegyei, Dr. Clarke tapasztalatai szerint, megfőzve jó izü tápszert adnak.

A deréczet vagy vízi pólét, téli salátát (*Veronica Beccabunga*) némely országokban tavasszal bégyűjtik, hogy később salátának használják.

A nagy szádort vagy nagy ökörfarkfűvet (*Orbanche major*) némely országokban spárgaképpen elkészítve rendesen használják.

Ajakasviráguak, labiaták. A fehér árva-csalyán (*Lamium album*) ifju leveleit az északi lakók tavasszal mind főzve zöldség gyanánt, mind pedig salátaképpen eszik. A bűdös és hodos holt-csalyán (*L. purpureum* és *maculatum*) nevű növényeket Svédhonban más zöldségek közebe főzik és úgy eszik; husos gyökereit az újabb időben egy angol orvos vizsgálat tárgyává tette s a bakszakál helyett ajánlotta, mely forró

vizben kifőzve annak helyét mindig czélszerűen pótolhatná.

Kankalinfélék, primulaceák. A tavaszi kankalin vagy kásavirág, sárga kükörics (*Primula veris*) leveleit némely helyeken saláta helyett eszik; Frankhonban nem ritkán láthatni a népet bégyűjtésével foglalkozni.

Amarántfélék. Ázsiában és Indiában általában minden amarántféle növényeket megesznek és a nálunk vadon termőket is lehetne tápszerűen használni. Így például Gasconiában a kövér (*Amaranthus blitum*), Indiában a saláta és lisztes amaránt s több mások közhasználatban vannak.

Libatopp vagy labodafélék, chenopodeák. Az ezen családba tartozó növények levei mind alkalmasok emberi tápszernek; ezen családhoz tartoznak a czékla-, spinat- és labodafajok, melyeket közönséges kertnövényeknek ismerünk. Az újabb időben a fehér magu quinoa (*Chenopodium quinoa*) nagy hirre kapott; ez Peruban és Chiliben tenyészik és nagyon erős növény, hírét Dombey és Humboldtnek köszönheti. Azonban a Frankhoni kísérletekből úgy látszik, hogy ezen növény Európában nem állja meg olly jól helyét, mint Amerikában, és mivvelésével, mire igen jó kövér föld szükséges, egészen felkezdenek hagyni. Ellenben némely más vadontermő libatoppféléket lehetne konyhára használni. Itt legalább is a vad spinátot (*Ch. bonus Henricus*) említjük meg, melynek ifju hajtásait az északi lakosok éppen úgy használják, mint nálunk a spinatot; továbbá a fehér libatoppot vagy eszterparéjt (*Ch. album*) melyet tavasz kezdetén, midőn a zöldség különben sincs bőségben, igen jól lehetne használni.

Czikszárfélék, polygoneák. A cikszárfélék ifju hajtásai, szárkocsányai és ifju levelei egészséges és kedves tápszer adnak; így például Dauphinében a havasi lósóskát (*Rumex alpinus*) rendszeren használják a konyhára; Irlandban általában minden ott termő fajtát e növénynek felhasználják eledelnek. Szerző 1817-ben

ezen híres szűk évben, Nancy vidékén gyakran látta, hogy a szegény emberek ezen növény leveleit minden fajkülönbség nélkül szedték tápszerűen használandók. A paréj-sóskát valamint nálunk, éppen úgy Frankhon némely vidékein is rendes kerti veteményképpen mivellik.

A nagy raponczot (*Rheum rhoponticum*) és patikai rabarbarát (*Rh. palmatum*) a siberiaiak tápszer gyanánt használják a nélkül, hogy felső részei hajtólág hatnának, mint szoktak gyökerei. Az ezen családba tartozó növényeket kiváltképpen az teszi becsesekké, miszerint oly korán teremnek, hogy tél után mindnyárt kapni lehet.

A fütéjfélek az egy nyári szilfűvet (*Mercurialis annua*) a régiek konyhai vetemény gyanánt használták.

A csalyánfélék közül a kétlaki csalyán (*Urtica dioica*) ifju hajtásait északon tavasszal rendes zöldségül használják, de nálunk is meg eszik kivált a czigányok. Frankhonban is tettek vele kísérletet és igen kedvező véleménynyel vannak iránta. Sőt még kinőtt levelei is spinat módjára megkészítve jó izü ételt adnak.

Azt állítják, miszerint azon nagy menyyniségü nyálka, melyet a sima szilfa (*Ulmus campestris*) levelei tartalmaznak, az állatoknak, sőt még az embereknek is táplálékul szolgálhatna s valójában szolgál is nagy szükség esetében. Bracconot ezen nyalkában azottartalmat találván, a fenebbi állítás igen valószínű.

Kosborfélék, orchideák. Köztudomás szerint a persák és törökök ezen növények gyökereiből készítik a hülepet (salep), ezen könnyü eledelt, mely a betegeknek és gyógyuló félben levőknek igen alkalmas. Ugyanezt igen jól lehetne készíteni a nálunk termő Kosborfélékből is (vitézfű), mint ezt Dombasle valósággal meg is mutatta.

Füfélék. Szükség idején vagy a kevésbé mivelt országokban a mannafü (*Festuca fluitans*) a zab, a pirók muhar (*Panicum sanguinale*), az üre zab (*Avena elatior*), a gabona rosnok (*Bromus secalinus*) a fővény czimber (*Elymus arena-*

rius) magvait jó sikerrel használják' Sőt itt még a közönséges perje vagy tarackbuza (*Triticum repens*) gyökere is megemlítendő, mely szükség idején hasonlóan meglehetősen kenyeret ad.

Lopvanöszök. Braconnot azon meggyőződésben él, miszerint a mohok kellően elkészítve igen jól szolgálhatnának tápszerű az embereknek. Tudomás szerint az islandi mohát Frankhonban a szegény nép tápszerű használja, ők rossz kenyeret tudnak belőle készíteni, és nemű kásaforma ételt téjjel elegyítve, mely a mocha kesernyességét némüleg elfojtja; hanem Proustnak sikerült ezen kesernyességnek luggal főzés általi elvétele, és ily módon tápláló és egészséges étel készítése.

Köztudomás szerint a gombak is nagy tápláló erővel bírnak; mint ezt lapunk egyik múlt félévi száma elég világosan és terjedelmesen előadta.

Ezek azon vadon termő növények, melyeket szükségesnek tartottunk mint olyakat elszámítani, melyek a pityóka és gabona hiányát némüleg pótolhatnák. A pityóka nagy mértékben nem is táplál és erejéből a tartás által, mint Boussingault megmutatta veszt; ellenben az elszámoltuk növények erejükből egyáltalában nem veszítvén e tekintetben előnnyel bírnak a pityóka felett. Csak arra kellene vigyázni, hogy ezen növények tájszerű nevezetei nehogy fel cserélésre szolgáljanak ókul.

Erre vonatkozólag Boussingault azt mondja, miszerint a közönségesen tápszerű szolgáló anyagokat nagyon táplálóknak szoktuk tartani, s pedig a pityóka és gabonaszemek csak csekély mértékben táplálók. Hogy a füevő állatokat ezekkel táplálják s hizlalják, az onnan van, mivel azok létművezete megengedi, hogy sokat egyenek belőle. De az ember csupa kenyérrel bajosan táplálkozhatnék. Jól tudom, hogy ellenvetésül oly vidékeket hoznak fel, hol az emberek nagyobbára csak pityókával, rizssel stb. táplálkoznak; de az ily adatok tökélytelenek.

Igy például Elzászban a parasztlak mindig jó menyinyiségű tejet elegyitenek a pityókával. Hasonlólag Quitóban is a nép mindennapi eledele, az o c r o, korántsem csak pityókából áll, hanem sok túróval vagy sajttal van öszszefőzve. A rizst is, mellyről azt állítják, hogy némely vidékeken kirekesztő tápszerű szolgál az embereknek, az ily országokban mindig kenyér helyett láttam használni, melyet aztán hussal vagy téjjel ettek meg. Lesquerri, egy orvos, ki huzamos ideig mulatott Keletindiában azt mondja, hogy „az indiai tápszer csaknem egészen növényi, melynek alapul a rizs szolgál; a szegényebb sorsuak csak húst esznek, a többiek pedig kari-t, egy oly ételt, mely húsból, halból, és veteményből áll, ezt kevés vízben megfőzött rizssel elegyítik; mi nem egy könnyen képzethetjük azon nagy menyinyiségű rizst, melyet egy indiai megszokott egyszer enni.“

A gyümölcsfák néhány ártalmas ellenségei.

A gyümölcsfák ellenségei közt bizonyosan a hernyók állanak legelől. Azon pusztítások, melyeket hazánkban csaknem minden esztendőben véghez visznek, rendkívül nagyok. Megölésök csaknem lehetlenség. A hol jó formán megtelepednek, a fákat egészen megfosztják leveleiktől anynyira, hogy oly meztelen állanak, mint karácsonytáiban. Ennek következtében még a legszébb fák közül is igen sok végképpen kiszárad, mások pedig esztendőkre elvesztik termékenységüket. Ezen tény alkalmul szolgál nekünk arra, hogy ezen veszélyes ellenségeket megismer-tessük, pusztításuk módjait és alkalmas idejét közzé tegyük. A hernyók közt a legártalmasabbak a következők.

A zöld hernyó (Spanner), a dérpillangó, dérmóly (*Phalaena Geometra brumata*) fiokája. Ezek, minthogy csak elöl és hátul vannak lábai, körben mozognak; mint közönségesen tudva van, kicsinyek, egészen simák, zöldek, csak

hátukon vannak fejr vagy sárgás veszzők. Azonban színök gyakran változik s most sötét-zöld, majd világos-zöld, barna, fekete és veszző nélküli köntösben mutatkoznak. A korral színök is változik; kezdetben szürkék s csak később zöldülnek meg. Testök vékony és hajlékony, menés közben hátukat magasra görbitik, gyakran csak hátulsó lábaikon állanak s általában nagyon mozgékony természetűek. Kiképződve $\frac{3}{4}$ —1 hüvelyknyi nagyságuk, s mintegy $\frac{1}{8}$ hüvelyknyi vastagok.

A hirnyók, melyek tojásait octoberben tojták, tavasszal legott eléállanak, mihelyt a növényekben a nedvforgás elkezdődik, tehát mihelyt a fáktól táplálékot kaphatnak. A mostoha idő ellen a kibontakozó levelek közt igyekeznek magukat védeni; melyeket ők pókhálószálnemű fonalaikkal öszszekötnek, huznak s ez által lakhelyüket mintegy kiczégérezik, ismerhetővé tesziük. Rendesen többen együlnek egymással. Még mielőtt a bimbó kibontakoznék 3—4 belébuvik s benne úgy tartózkodik, mint valamely fedél alatt, hol nekik sem a hideg, sem az eső, sem pedig a szél nem árthat. Ha egy bimbót felemésztettek, mást támadnak meg s ezen az úton mind addig haladnak, míg az egész fát elpusztítják. Ez, ha ezen gonosz vendég ezerei támadnak meg egy fát, egy pár nap alatt megtörténik. A későre költött hernyók még a kisebb gyümölcsöket is megtámadják s elpusztítják. Ha a hernyók egészen kifejlődtek, a mi körülbelől Május közepén esik meg, gyakran pedig Junius vagy Julius elején, önmagukfonta fonalakat bocsátanak a fáról a földre s bábuvá lesznek a fa tövénel, midőn mintegy 4—6 hüvelyknyire a földbe bocsátják magukat. Itt kis fekete bábokká változnak, melyekből a tél kezdete táján, Novemberben vagy Decemberben pillangók fejlenek ki. Gyakran, midőn a tavaszi időjárás a hirnyók kiképződésére nem alkalmas s csak későn a földben kelnek ki, a pillangók csak tavasszal jönnek létre. Ha szinte hideg, nedves és

szeles ősz gátolja is fajzásukat, azért nem egy könnyen pusztulnak el, sőt a tavasszal létre jövő pillangók még biztosabban szaporítanak.

Ezen pillangók az éjlepkék közé tartoznak. Dér- vagy fagy-pillangóknak azért nevezik, mivel késő ősszel, néha még Decemberben is repdesnek a már fagyos és hóborította földön. A him szép idő alkalmával rendesen elébb búvik ki vaczkából az estvéli órákon s a bokrokon és fákon mindaddig repdes, míg csak nőre talál, melylyel aztán párosul. A párosulás rendesen a fák tövénel történik, miért ilyenkor nagy mennyiségű him-pillangót lehet a fák dereka körül látni.

A him barnás hamuszín szokott lenni. Felső szárnyain hosszában sötét, kockás, szélyes, szélyeinél kevésbé csipkés csíkok vannak, melyek geometriai alakuk lévén, a pillangónak *Geometra* nevet kölcsönöztek; az alsó szárnyak nagyon gyengék és sötét veresek. A szemei barnák, fősüalaku csápjai sötét sárgák, hasa karcsu s a szélyeken barna foltos. Különbö ha hasonló a hernyóhoz s ha testöket elnyomják, mindenik pattan.

A nő szárnytalan, körülbelől akkora mint egy közönséges légy, csak hogy valamivel hosszabb, vastag teste van és hamuszínű. Szárnyak helyett csak szárnyrongyokkal bir, miért képtelen a repülésre. Párosulás végett és hogy tojásait a virágbimbókba helyezhesse, nagy fáradtsággal mász fel a fákra. Azonban ezen munkában a him páratlan hűséggel segíti, a párosulás folyama alatt vele együtt a fatörzsökön felrepdesvén. Kassanként felmászik egészen a fa hegyéig, és elkezd éjszakánként tojni. Nappal rendesen meghuzza magát lakában. A tojásokat nem rakja, mint más rovarok csomóba, hanem külön-külön, legfenebb 2—2-t egy bimbóra, ennek szárára, a bimbók szegleteibe, vagy az ifju hajtásokra. Eként a nő aprádonként 2—300-t to-

jik, melyek hernyókká képződve ugyanannyi virágot pusztítanak el. A tojások halványzöldek, hosszukókerekűek, később sárgás veresek lesznek és oly keményen meg vannak ragadva, hogy nem egy könnyen szenvednek kárt; csak az ónos-ido képes elpusztítani. E mellett a tojások akkora életerővel bírnak, hogy a legnagyobb hideg sem képes megsemmisíteni. A nők tojás után elhalnak, mi a himeknél még elébb békövetkezik.

Mi után a tavaszi meleg napok békövetkeznek, midőn a bimbók feldagadnak, s a virágok és levelek kibontakoznak, a hernyó kikél a tojásból, magát bérárgja a még ki nem bontakozott bimbók szirmaiba s néhány nap alatt a virág termékenyítő részeit elpusztítja. Ilyenkor a virágok elhalványulva és betegesedve kibontakoznak ugyan, és ki akarnak fejlőni, de a dolog sehogy se megyen, minthogy a porhonok fel vannak dülva. A hernyó meglehetősen kihizva a virág fenekén foglal helyet, hol magát egy viráglevél vagy szírom által védve az időjárás ellen, még mélyebbre bévonul és mindaddig ott marad, míg a lombok is kifejlőnek új táplálékot nyújtandók.

Rövid idő alatt képesek a legszebb virágözönt is feldulni és egy jó gyümölcsös év minden reményét eltemetni. Ilyenkor sohajtva szoktuk mondani: a hernyók a gyümölcöst elpusztították! Ezen pusztítást kiváltképpen elemozditja az, ha hosszás hives idő után meleg déli vagy délkeleti szél kezd fúni. Ilyenkor a körtvéfák bimbóit valami mézharmatforma anyag borítja be s az almafa virágai mintegy megrozsdásodnak s összsetekerődnek. Ilyenkor vagy éppen semmi, vagy csak kevés virágok fejlenek ki. Egyébiránt gyakran még azon pusztítást is a zöld hernyónak tulajdonítják, a mi az ezzel egy időben kifejlő alma-zsizsik (*Curculio pomorum*) s más rovarok műve. Ez utolsók a zsizsikféle bogarakhoz (Rüsselkäfer) tartoznak s gyakran roppant károkat tesznek. Ha a bimbók

barna, kerek gömböcskéké válnak, azon esetben a kártékony állat nem a hernyó, hanem az almazsizsik. Mindenik kiváltképpen a magas gyümölcsű s jelesen az almafákon tartozkodnak. Legkevésbé bántják a cseresznyefákat. A gyümölcsfákon kívül még a tölgy-, nyír-, hárs-, akác- stb. fákat támadják meg. Tartozkodás helyök déltől meszsi északig kiterjed. Svéd és Finnhonban gyakran éppen oly nagy károkat tesznek, mint éppen nálunk vagy déli Európában. Ellenben más rovarok, melyek nálunk kártékonyok, északon nem fordulnak elé.

Hol csak a zöld hernyó lakik; a fák levelei átlukgatva és összszebonyolodva vannak, a hajtások elégetteknek látszanak, úgy annyira, hogy azt gondolhatná az ember, miszerint a hernyók az egész fa nedvét mérgessé tették. Mindennütt, a hol tartozkodnak, fenakad a tenyészés. Az ifju fákat és oltványokat gyakran végképpen elpusztítják. Egyetlen egy hernyó képes a legszebb hajtást csirájában megfojtani. Babuzásuk utolsó napjaiban kielégithetlenek úgy, hogy néhány nap alatt egy egész fát seprü-külalakuva tesznek. Azonban ilyenkor már végök felé sietnek s néhány nap mulva csak nyomaikat találjuk; igen, mert, mint mondók, 2—3 hüvelyknyire béássák magukat a földbe, hogy ott átalakuljanak. (folylt.).

Felszólítás a két magyar hon minden mérnökei, és építészei, és számtanáraihoz.

Tagadhatatlan, hogy honunkban a tudomány és művészet legtöbb szakai részvétre és munkás erőre találván, már is biztos sikerrel haladnak kitüzött céljuk, a tökéletesedés felé; csak néhány parlag mezőkre találunk még, melyek művelése nem annyira tehetség, mint részvét hiányából mindeddig nagy részben el volt hanyagolva.

Hogy ezen szemrehányás szakunkra ne hárulhasson és mi reánk, hazánk mérnökei! tisztelt ügybarátink! fogjunk kezét mi is, kik a műi tudományok mezején foglalkozunk, egyesítsük minden erőnket egy oly munka megkezdésére, mely idővel bősikert hozhat hazánknak, mely most mint vetett mag talán már néhány évtized múlva izmos terebélyé növekedhet a jelen kecsesítő körülmények üdvös befolyása alatt.

Midőn többen az egyesülés eszméjétől áthatva, s bizva korunk szellemébe, szózatunk emeljük hozzátok honunk szakférfiai egyesülésre szólítandók föl titeket, megvagyunk győződve: hogy jelenünk a sok szerencsés körülmények öszszetalálkoztával, midőn Budapesten a mérnöki szak bármelyikében anynyi jeles tehetség öszpontosul, a legalkalmasbb idő arra, hogy oly tényezőt öszszehozzunk egy nagy tény létesítésére.

Egyesüljünk tehát! de mire? szólljon programunk!

Alakítsunk egy társulatot Budapesten, melynek célja leendjen minden a mérnöki szakba eső ugy elméleti, mint gyakorlati tudományokból bizonyos sorozat tartása mellett felolvasásokat hozni létre, rajzokkal és mintákkal kísérvé azokat, hogy így érthetőbbekké és világosabbakká tétessenek; melyek hogy zárt körünkből ki szakértőinkhez is eljuthassanak, miután saját keblünkből szavazat többséggel elválasztott műbírálok által megvizsgáltattak, és jóknak találtattak, tétessenek közhasznuakká kinyomattatván valamely hirlapban, addig is, mig egyletünk saját közlönnyel bírand.

Az egylet belrendezését illetőleg, az alakulandó egyleti gyűlés feladata leendene megállapodási pontokat kitűzni, s alapszabályokat hozni.

Tisztelt honfiak, szaktársak! Egy eszmét pendíténk meg, rajtatok áll azt éleibe léptetni! tekintésétek az ügy szentségét nyujtsátok jobbaitokat, egyesüljünk!! az idő meghozza a sikert fényt árasztand ez is honunkra, s becsületést ugy külföldön, mint ben honunkban e tisztos műegyletre!!

Felszóllitunk minden ügybarátot eszménk tovább fejtegetésére, és hő pártolására!

Budán, 1848.

Javaslat a programra nézve.

Az egylet célja a műi tudományok eszmecsere utjáni fejlesztése, az általános mér,— és számtan minden szakába vágó ismeretek, legyenek azok elméletiek vagy gyakorlatiak, terjesztése, mire nézve az egylet körében:

1-ször Műi kérdések írásban, és előszóvali megvitatása, új eszmék, és tapasztalati adatok fölötti értekezések, minták, és rajzok kíséretében, tartatni fognak.

2-or Az egylet szerkesztősége alatt egy műi lap is megjelenend, mely mint a társulat működésének időnkinti közlönnye, a külső tagokat vagy illetőleg előfizetőket a társulat körében előfordult érdekesbb tárgyakról értesitse.

3-or Az egylet a szükséges műi kézikönyvek szerkesztését, azoknak a kor igényeihez képesti kijavítását eszközöndi, milyenek lennének például: az országos mérték- és súlyrendszer kézi könyve, szám-, és mértani szótár, — műi encyclopaediák, — iskolai, és tisztos számozási kézi könyvek stb. stb.

Az egylet állandó gyűlhelye egy e végre kibérlett szálláson leend, hol bizonyos napokon gyűlések tartatván, ezen kívül mindenkinek szabad önkényére levén hagyva, a tárgyak benézése végett az egyleti teremek naponkinti látogatása.

Az új tárgyak fölvétele előre kijelölt napokon következő renddel történnék, az elnök elősorolván röviden az érkezett tárgyakat, az illető beadókat felszóllítja az előadásra vagy felolvasásra, ha az illetők közül valamelyik meg nem jelenhetnék, szabadságában álland a felolvasást szükséges commentárok kíséretében egy e végre megbizott tag által eszközöltetni, ha pedig e sem történnék, az elnök felszóllithat e végre bárkit a jelenlevők közül.

A bírák ellen az érdeklött tag kifogást te-

het, mely esetben más helyettesítetik, mi azonban viszontag áll az egyletre nézve is.

A kinyomásra érdemesített tárgyak a bírák rövid véleményével, és aláírásával ellátva a szerkesztőségnek átadatnak, mely eljárásra nézve a bíróság elnöke az első gyűlésen jelentését beadja, egyszersmind a kijavítandó, vagy visszavetett tárgyak iránt a bíróság véleményét és megjegyzéseit felolvassa.

Az ily tárgyak az illetők kívánságára visszaadathatnak, vagy azok beleegyeztével a bíróság véleménye szerint kiigazíthatnak, vagy módosíthatnak, közhasználat végett a bírálók okadatolt véleménye kíséretében az egyleti irattárba letétetvén.

Miután a társulat czélja egyedül műi ismeretek terjesztése, a társulat idegen ajkuakat is fölvesz kebelébe, minek következtében:

Az idegen nyelven beadott tárgyak a műbírák által megvizsgáltatván, ha a kinyomatásra érdemesek magyarrá fordítatnak, ellenkező esetben az illetők kívánságára visszaadathatnak, vagy az irattárban letétetnek közhasználatra.

A rendszabályok kidolgozása, valamint az egyleti pénztárba fizetendő díj megszabása az alakuló egylet első gyűlésen kinevezendő választmány feladata leend.

Költ Budán, 1848.

T Á R C S A.

Hivatalos tudósítás a közoktatási és cultus ministertől.

I.

A cultus és közoktatási ministeriumnál öt osztály állított fel; jelesen: 1) kathólikus egyházi, 2) protestáns és unitárius egyházi, 3) görög nem egyesült óhitű egyházi, 4) közoktatási, 5) gazdasági és alapítványi osztályok, Addig is, míg ezen osztályok teljesen bétölthetnek, ezúttal állandalmi altitkárrá Szász Károly; osztályfőnökökké: Athanaczkovics Plátó, Korizmics Antal, Lónyay Gábor, Nyéky Mihály; tanácsnokokká: Fábriczy Sámuel, Pap Endre, Sző-

nyi Pál, ö főnségének, a királyi helytartónak, megerősítése mellett, kinevezetnek.

Budapest, ápril 24-kén 1848.

II.

Engedvén azon számos felterjesztéseknek és kéréseknek, melyek a tanintézetek igazgatóságai a tanuló ifjuságtól közelebből hoztam jutottak, hogy mind a szülék, a hazának mostani idejében, megnyugtassanak, mind a tanítók a jövő tanrendszer előkészítésében, a menyinyiben fel fognak szólíttatni, közremunkálhassanak, rendeltetik: a gymnasiumok, lycaeumok, academiák, collegiumok és egyetem igazgatóságai, mihelyt a tanárok bévégzik tanitmányaikat, a tanuló ifjuságot, az iskolai év vége előtt is, bocsássák el. Ezen rendelet szolgáljon ösztönül a tanároknak tanitmányaik minélelőbbi bévégzésére s a tanuló ifjuságnak a szorgalmatosságra.

Budapest, ápril 24-kén 1848.

III.

A tanintézetekben szokásban volt számszerinti osztályozás mind a tanítókra, kik azt a legjobb akarat mellett is, már a dolog természeténél fogva, igazságosan majd soha nem eszközölhetik, s eképp magokat, a visszaélés esetein kivül is, a kedvezés gyanujától meg nem menthetik, mind a tanulókra nézve, kik az által a tapasztalás szerint, nemes vetélkedés helyett ellen-szenvekre gyujtatnak, karosan hatván, s ezen egész szokás általában sem a tudománynak nagyobb virágzására, sem az életnek megtermékenyítésére nem szolgálván, addig is, míg a tanrendszerben és iskolai fejelemben szükséges és az étellel öszszehangzó változások megtörténhetnének, rendeltetik: a tanulóknak számszerinti osztályozása minden tanintézetekben végképp megszüntessék.

Budapest, ápril 24. 1848.

IV.

Beöthy Zsigmond fogalmazóvá kinevezetett.

Budapest, ápril 24. 1848.

B. Eötvös József.

Közoktatási és cultusminister.

Szokásban van nálunk, hogy Majus első napján innepet szenteljenek a természetnek. A zenészek még hajnalhasadtával kezdenek versenyezni a mezők és ligetek énekeseivel, egyesek és családok a szabadba sietnek örömeiket a természet ártatlan örömeivel egyesíteni, vagy sebeiket az andalító természet ölen enyhíteni. Ma a zenészek megtevék a magukét, de a majalis asztalok többnyire hiányoztak.

A márcziusi szelek soha oly kedvezők, oly jótékonyok nem voltak Európára nézve, mint az idén. A

felforgatott királyi székek alól ki szabadították a rab szabadságot; s a hol az emberiség szőlőjében széles árnyat vető fák állottak, melyek a gyümölcsstermő szőlők elöl a nap életadó sugárait elrekesztették, letördelték a lombokat, hogy a világosság jótékonyágait minden tenyésző növény élvezhesse. Nálunk az emberek egy része csak ezen letördelt galyakat látja szeméi elébe feltünezni, azért a természetbe sem kívánczok.

A mezők buján tenyésző növényei, a gazdag arattással kecsgetelő vetések is csak az aggodalmakat növelik a nagyobb birtoku mezei gazdáiban. Attól félnek, hogy mindenök a mezőn fog oda veszni, vagy a szabadságot és egyenlőséget rosszul értelmező nép fogja erőszakkal elsajátítani, s ez utolsótól annál inkább félnek, mivel a tulajdon szentsége már is sok helyeken nincs illő tiszteletben s a communismus elveit követve a majorság földeket kezdi a nép felosztani. Egyébiránt meg kell vallanunk, hogy e szomorú körülménynek oka azon helytelen politikai eljárás, mely ez évnek egy részére legalább az urbéri munkát, a robotot megtartani és biztosítani akarta a földes urak számára. Némelyek legalább az országgyűlés oly későre tett kihirdetésében is ezt hiszik rejleni. De ugyan megjárták vele. Kevés napszámért saját javaikat s tán egy esztendő termését tették koczkará.

Na de ha igazán kell hogy szóljunk, az aggodalmakon felettébb nagyon éppen nem csodálkozhatunk 1) azért, hogy nálunk eddig elé jó gazdának, gazdag embernek azt nevezték, kinek több urbérese volt; minél fogva minden jóigyekezetű ember urbéreseket szaporított, még saját majorság földjei és telkei nagy részét is urbéresi kezekbe bocsátotta; 2) azért, mert nálunk urbéri szabályozás nem lévén, az urbéres és földesur közti viszony nincs tisztába hozva; a gazdaszat urbéresi munkákra volt alapítva, nem mint az e tekintetben szerencsésebb Magyarhonban; 3) azért, mivel nálunk legalább a 8 magyar vármegyében az urbéres földek bizonyosan $\frac{3}{5}$ -dét teszik a mivélés alatti földnek, holott Magyarhonban csak $\frac{1}{3}$ -dát.

Ámde ha meggondolják a földbirtokosok, hogy ezen áldozatukkal milliók kezei közé teszik le a saját földbirtok drága kincsét, hogy egy haza földműves népről veszik le a nyugzó bilincseket, igen, hogy e haza mezei gazdaságának felvirágzását eszközlik öszinte munkásság mellett könnyen elbirható veszteséggökkel, ha mondom az ilyeket meggondolják, talán találni fognak némi okot a vidor tavasszal együtt örvendezni.

Mindenfelől azon hir szárnyal, miszerint szegény hazánkból az aranyat és ezüstöt egymásra hordják ki Bécsbe; mintha bizony eddig elé nem eleget hordottak volna ki a nélkül, hogy bárcsak szemfényvesztésből valamit hazánk javára bérüháztak volna! Erdély

is jó részt úgy fog járni, mint járt Magyarország, hogy midőn saját erszényét kezure keritheti, üresen találja. Bekár, hogy az a kincstár oly felén és nem a magyar elem közepette van! Így nincs egyéb reményünk, hanem szemeinket a magyar felelős ministeriumra fordítjuk, ..hiszen Erdély Magyarhonnal már félig különben is unálva van.

A tudomány, a természet muzsájának, úgy látszik, darab időre tán el kell hallgatni. Dolgaink, erdélyi viszonyaink naponta aggasztóbb szint kezdenek öltetni; a bujtogatók, a megbuktott bureaucratia alattomos fondorkodásai e kis hont polgári vérbe akarják fulasztani. Oláh polgártársainknak azt mondják: régen oláh király volt, ezt elnyomta a német s lett német király, kitől most a magyarok elpártoltak, ezért tüzték fel a nemzeti cocardát. A német király nekik akarja e haza földet adni, de ebben a pártütő magyarok gátolják! Azért talpon legyenek a magyar ellen! Székely véreinket, kikbe egyedül vethetjük reményeink horgonyát, az oltani metternichszellemű katonatisztek idegenítik a magyar kormány iránt, s elakarják velök hitetni, hogy e büszke nemzetből jobbágyot akarnak csinálni, mások, hogy Olaszországba akarják vinni, e szörnyü vágópadra. Azért sokan letévék fegyvereiket! A magyar helyekre a német katonai kormány, mint mondják, oláh és más idegen katonákat rendel, kik bizonyos esetben kétségkívül az oláhokkal ellenünk vlnak. Ezen eljárás a gallicziai eseményekre emlékeztet! Polgár őreink fegyver nélkül vannak, sőt a már útba indítottakat is a katonai kormány letartóztatta. Mi lesz mind ezekből, azt csak az úr isten tudja. De az országért a felelősség terhe a kormányra nehézlik. Mí a jelen körülmények közt csak üdvöt reménylenénk kormánytanácsunk azon erélyes fellépésétől, ha addig is, míg az Unio megtörténne, barátságos kezet fogna a magyar ministeriummal, közösen munkálандók honunk boldogságára. Különben ki állhat jót arról, hogy Erdély még az országgyűlésig lángba nem borul.

Szerkeszti B e r d e Á r o n.

Nyomják a kir. lyceum betűivel.

